

dS De
Standaard
VRIJDAG 23 MAART 2012
NR 3122

DE STANDAARD DER LETTEREN

Welke boeken
moet je lezen om **Syrië**
te begrijpen?

SYRIË VOOR BEGINNERS

‘Dit zijn de verraders’

Heel de wereld kijkt dezer dagen naar Syrië. Maar wat weten we van het land? Onze Midden-Oostencorrespondent Jorn De Cock raadt zes verhelderende boeken aan die inzicht verschaffen in een ondoordringbaar land.

Een anti-Assadbetoging in Istanbul. © afp

JORN DE COCK

Weinig waarnemers uit het Westen kregen in de voorbije decennia toegang tot Syrië. Nog minder kregen ze zicht op het regime, dat zich hult in geslotenheid. Arabische auteurs kregen bij ons hoogst zelden een vertaling aangeboden, want Syrië lag dan toch weer erg ver-van-ons-bed. Bovendien kampen Syrische auteurs voortdurend met de strenge censuur van het regime en moeten ze zich zorgen maken over de veiligheid van hun families, ook als ze zelf naar het buitenland zijn gevlucht. Welke boeken horen dan toch thuis in de kleine bibliotheek van het woelige Syrië?

1
HET STANDAARDWERK

Lang voor de Syrische volksopstand uitbrak in maart 2011, schreef de Nederlandse diplomaat Nikolaos van Dam zijn doctorale dissertatie, *De rol van sektarisme, regionalisme en tribalisme bij de strijd om de politieke macht in Syrië (1961-1976)* aan de Universiteit van Amsterdam. De Engelse versie daarvan is nog altijd een standaardwerk over het Syrische postkoloniale regime. De Fransen verlieten het land pas in 1946. Het wordt al 42 jaar geregeerd door twee telgen van de familie Assad.

In de inleiding van zijn vierde herziene uitgave, die vorig jaar verscheen, horen we de ex-diplomaat haast zuchten: ‘Deze nieuwe editie concludeert dat het Syrische regime, zoals het bestaat, sinds de dood van president Hafez al-Assad dezelfde karakteristieken heeft behouden die in het verleden zo essentieel waren voor zijn overleven en

voortzetting.’

Van Dam focust op de sectaire elementen in de Syrische samenleving, die ook in de media op dit moment gretig worden aangevoerd. De Franse koloniale overheerser gebruikte graag de etnische en provinciale minderheden van Syrië om de grote meerderheid van Syrische soennieten – ook het gros van de stadsbevolking en de politieke en handelskaste – onder de duim te houden. Verdeel-en-heerspolitiek, heet dat. Bijzonder uitverkoren daarbij waren de alawieten, een ‘losse’ sjiiitische subsekte die door veel moslims als ongelovigen werden beschouwd en gediscrimineerd.

Frankrijk bezorgde die minderheden een plaats in het onderwijs en vooral in het leger, waar ze ook na de Syrische onafhankelijkheid van 1946 nog altijd een uitweg zochten voor hun vaak penibele situatie. Het bekendste voorbeeld van die politiek werd de legerofficier Hafez al-Assad, die in de jaren zestig opgang maakte binnen de niet-religieuze Baath-partij en van 1971 tot zijn dood in 2000 de autoritaire leider was van zijn land. De oude Hafez al-Assad stelde zijn erfenis veilig door zijn zoon Bashar als opvolger aan te duiden.

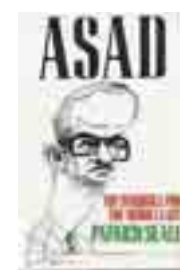
Vandaag maken de alawieten van de Assads nog altijd het gros uit van de zakenelite en het officierenkorps. De rijke zakenkaste van de soennitische meerderheid mocht meesnoepen van de vetpotten in ruil voor ‘stabiliteit’. De recente brutale reactie van het huidige regime van zoon Bashar is weinig anders dan die van vader Hafez wanneer diens macht werd bedreigd. ‘De Syrische opstand was niet voorspelbaar’, zegt Van Dam vandaag op vraag van *De Standaard*. ‘De inspiratie daartoe kwam van buitenaf, maar werd wel van binnen Syrië gegenereerd door het disproportionele geweld van het regime. Dat geweld nam alleen maar toe, terwijl de oppositie vreedzaam begon. Maar geweld lokt tegengeweld uit. Het is een wonder dat de oppositie zo lang vreedzaam is gebleven. Tegelijkertijd kan men de demonstranten bewonderen voor hun enorme moed. Oppositievoeren doe je met het risico op afschuwelijke martelingen en mishandeling. Je kunt er je leven bij inschieten. Desondanks blijft de oppositie volhouden, al langer dan een jaar.’

‘De dictatuur dreigt nu ten onder te gaan aan haar eigen gewelddadigheid’, zegt Van Dam. ‘Terwijl al-Assad gold als een beschermer van minderheden, waaronder de alawieten, vormt hij nu door zijn optreden het grootste gevaar voor diezelfde minderheden. Zij vrezen de wraak van de anderen,

een bijtjesdag.’

NIKOLAOS VAN DAM

The struggle for power in Syria. Politics and society under Assad and the Ba’th Party. I.B. Tauris, 288 blz., 20,99 € (vierde herziene editie, 2011).

2

DE BIOGRAFIE

Van Dams standaardwerk kreeg een decennium later een opvolger met een lijvige biografie van de oude *founding father* Hafez al-Assad.

De Britse journalist Patrick Seale mocht in de jaren tachtig urenlang praten met de dictator. Hij dook diep in diens verleden als arme dorpsjongen en in de complexiteiten van het Midden-Oosten. De oud-president werd vaak geprezen om de ‘stabiliteit’ die hij bracht, maar toch blijkt dat zijn macht voortdurend werd uitgedaagd: eerst door directe concurrenten binnen de Baath-partij; dan telkens weer door Israël (sinds de oorlog van 1967 die Syrië zijn geliefde Golan-hoogten kostte); vervolgens door de moslimbroeders (wat eindigde met het bombardement op de stad Hama in 1982, waarbij tien- tot twintigduizend inwoners omkwamen); en uiteindelijk door zijn eigen jongere broer Rifaat, die in Londense ballingschap werd gedwongen, waar hij nog altijd zit.

PATRICK SEALE

Asad. The struggle for the Middle East. I.B. Tauris, 552 blz., 29,99 € (1988).

3

DE VERBODEN ROMANS

Syrië is voor zijn inwoners tegelijk de hemel en de hel. Aloude historische steden als Damascus en Aleppo zijn zowel het beginpunt

als, op dit moment, het eindpunt van onze beschaving. Diezelfde dubbelzinnigheid zit vervat in de werken van Syrische romanschrijvers, die net zo min als Van Dam

Syrische rebellen vieren de vernietiging van een tank van het regeringsleger in Idlib, Noord-Syrië. © Rodrigo Abd/ap

en Steale over de toonbank mogen gaan in hun eigen land.

In *Het geheim van de kalligraaf* roept Rafik Schami (65) het Damascus uit zijn jeugd in de jaren vijftig op, met beelden die nog altijd erg herkenbaar zijn. Schami ruilde nochtans al in 1971 zijn geboortestad voor Duitsland, wegens ongewenst politiek activisme.

De schrijver voert Salman op, een arme christen, die verliefd is op Nura. Zij is de dochter van een imam in de volkswijk Midan, een van de brandpunten van de huidige opstand in de Syrische hoofdstad. Maar Nura is getrouwd met een bekende kalligraaf: Hamid Farsi, een groot kunstenaar en een liefdeloze echtgenoot. Tussendoor ontmoeten we de rijke zakenman Nassri Abani, die zijn leven vult met vier echtgenotes en de prostituee Asmahan. Er is de homoseksuele café-eigenaar Karam, die een relatie heeft met Badri de Kapper, een bodybuilder die een christenhatende religieuze fanaticus speelt. Er zijn ook de ware hoofdpersonages van elk oprecht verhaal over Damascus: een hele stoet moeders en schoonmoeders, burens en excentrieke dorpspersonages, die met al hun achterklap en doorgaans goedbedoelde bemoeienissen al zesduizend jaar de echte heersers van de stad zijn.

De oude tramsporen van Damascus worden al in de laatste hoofdstukken opgebroken. Maar veel andere kenmerken van de stad uit Rafik Schami's jonge tijd zijn er nog: de wonderbaarlijke berg Qassioun, de soeks rond de achttste-eeuwse Omajjadenmoskee, de kurkdroke humor van de Syriërs en de complexe relatie van de Damasceenen met het woord 'morgen', en het feit dat conservatisme en overspel er soms wonderwel samengaan.

De jaren vijftig waarover Schami schrijft, waren al een moeilijke periode voor Syrië, met een reeks opeenvolgende staatsgrepen. De moeilijkheden werden niet minder in de jaren tachtig, de periode waarover Khaled Khalifa (47) schrijft in *De poorten van het paradijs*. Khalifa groeide op in Aleppo en laat daar in zijn roman een jong meisje opgroeien te midden van drie tanten. 'Naar iets uitkijken naar wat nooit zal komen, levert niets meer op dan wanneer je niets hebt om naar uit te kijken', stelt ze deemoedig vast, vooraleer ze partij kiest voor de moslimbroeders in hun strijd met de Syrische dictatuur. Ze belandt in de gevangenis.

Schrijver Khaled Khalifa is vandaag zowel een overtuigde seculier als een fervente voorstander van de revolutie.

RAFIK SCHAMI
Het geheim van de kalligraaf.
Wereldbibliotheek, 381 blz., 22,50 € (2011).

KHALED KHALIFA
De poorten van het paradijs.
De Geus, 508 blz., 19,90 € (2011).

4

DE BEVOORRECHTE OOGGETUIGE

Weinig boeken kunnen nu al goed samenvatten wat met Syrië gebeurde na 2000 en de machts-overname door zoonlief Bashar al-Assad (46). De Amerikaanse journalist Andrew Tabler was een van de weinige bevoorrechte waarnemers van de vroege jaren van Assad junior: hij belandde in Damascus om

een economisch rapport te schrijven en werd als 'een vreemdeling in een vreemde wereld' hartelijk ontvangen door de glimoureuze Brits-Syrische presidentsvrouw Asma al-Assad.

In Damascus drinkt hij Barada-bier en ziet hij mooie vrouwen, heel anders dan in het 'in toenemende mate conservatieve en geradicaliseerde' Egypte van president Hosni Moebarak – die nochtans een goede vriend was van de VS, in tegenstelling tot het Syrische regime van Bashar al-Assad. Tabler richt het maandblad *Syria Today* op, met ondersteuning van presidentsvrouw Asma al-Assad. Ook vandaag is het nog altijd een van de meest vrije journalistieke spreekbuizen in Syrië.

Maar Tabler stelt ook de endemische ziektes van het regime vast. De 'torenhoge corruptie', de voortdurende stortvloed aan beloftes van hervormingen die nooit worden verwezenlijkt, de economische en demografische problemen. Toen Patrick Seale in 1988 zijn Assadbiografie schreef, telde Syrië twaalf miljoen inwoners. Tabler schrijft zijn boek wanneer het land 23 miljoen inwoners heeft.

Op een reis naar China met president Bashar al-Assad stelt Tabler vast dat de president het 'Chinese model' predikt – economische hervormingen zonder politieke evolutie. In de praktijk voerde Assad junior liberale economische hervormingen in die vooral de grote zakengetrouwe families rijk maakten, terwijl aan de noden van de brede bevolking niet werd voldaan. Andrew Tabler verliet Syrië in 2008, teleurgesteld. Het regime van Bashar al-Assad bevond zich toen op het hoogtepunt van zijn macht, rijkdom, en arrogantie.

ANDREW TABLER
In the lion's den. An eyewitness account of Washington's battle with Syria.
Lawrence Hill Books, 240 blz., 17,99 € (2011).

5

DE MEMOIRES VAN EEN REVOLUTIONAIR

De Britse uitgeverij Haus maakte onlangs bekend dat ze komende zomer de vertaalde revolutie-memoires uitbrengt van Samar Yazbek (41).

Deze bekende Syrische schrijfster nam al vroeg deel aan de betogingen tegen het regime van Bashar al-Assad, ook al is ze zelf een seculiere alawietische, dus een 'stamlid' van de president. Niets is zwart of wit in Syrië.

In een voorpublicatie in de krant *The Guardian* beschreef Yazbek al wat gebeurde toen ze zelf tijdens de revolutiegolf werd gearresteerd, 'om haar schrijfsels te verbeteren', aldus een agent in burger.

Ze werd geblinddoekt en naar een cel gebracht 'waar drie lichamen hingen, ik wist niet hoe'. De drie waren allen jongeren van nog geen twintig, die bewusteloos waren en bloedden. In een andere cel toonden de agenten haar een jongeman op de grond, in foetushouding. 'Zijn rug was opengekerfd, alsof een mes er een landkaart in had gesneden.'

'Zijn dit de jongens van de betogingen?' vroeg ze. 'Dit zijn de verraders van de betogingen', zeiden de agenten. Ze begon te kotsen en zei: 'Jullie zijn de verraders.' Toen werd ze geslagen tot ze bewusteloos neer viel.

SAMAR YAZBEK
Titel nog onbekend.
Haus Publishers (2012).